

redakcja naukowa:
Monika Florczak-Wątor
Andrzej Grabowski

ARGUMENTY I ROZUMOWANIA PRAWNICZE W KONSTYTUCYJNYM PAŃSTWIE PRAWA

KOMENTARZ

Michał Araszkiewicz · Marcin Biskupski · Aleksandra Dębowska
Monika Florczak-Wątor · Filip Gołba · Andrzej Grabowski
Justyna Holoher · Dominika Kowalska · Jakub Kret
Marcin Krzemiński · Zuzanna Krzykańska · Barbara Krzyżewska
Magdalena Latacz · Rafał Michalczak · Magdalena Michalska
Maciej Pach · Oskar Pogorzelski · Kaja Ptak

gościnnie: Manuel Atienza

PRAWO
KONSTYTUCJA
ARGUMENTACJA

Argumenty i rozumowania prawnicze
w konstytucyjnym państwie prawa

Komentarz

PRAWO
KONSTYTUCJA
ARGUMENTACJA

SERIA POD REDAKCJĄ
TOMASZA GIZBERT-STUDNICKIEGO
I PIOTRA TULEI

REDAKCJA NAUKOWA:
MONIKA FLORCZAK-WĄTOR • ANDRZEJ GRABOWSKI

Argumenty i rozumowania prawnicze w konstytucyjnym państwie prawa Komentarz

Michał Araszkiewicz • Marcin Biskupski • Aleksandra Dębowska
Monika Florczak-Wątor • Filip Gołba • Andrzej Grabowski
Justyna Holocher • Dominika Kowalska • Jakub Kret
Marcin Krzemiński • Zuzanna Krzykalska • Barbara Krzyżewska
Magdalena Latacz • Rafał Michalczak • Magdalena Michalska
Maciej Pach • Oskar Pogorzelski • Kaja Ptak

gościnnie: Manuel Atienza

Kraków 2021

© Copyright by Monika Florczak-Wątor & Andrzej Grabowski , Kraków 2021

Recenzent

prof. zw. dr hab. Tomasz Gizbert-Studnicki

Redakcja

Ewa Dąbrowska

Projekt okładki

dr hab. Grzegorz Kuca, prof. UJ

ISBN 978-83-8138-336-3 [druk]

ISBN 978-83-8138-337-0 [online, pdf]

<https://doi.org/10.12797/9788381383370>

Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2015/17/B/HS5/00457

Stan prawny: 1 lipca 2020 r.

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel./faks: 12 431-27-43, 12 421-13-87

e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.pl>

Spis treści

Przedmowa (<i>M. Florczak-Wątor, A. Grabowski</i>)	9
Wykaz skrótów	11
Wprowadzenie (<i>A. Grabowski</i>).....	23
Teoria konstytucyjnego państwa prawa a topiczny model argumentacji prawniczej (<i>J. Holocher</i>)	30
Aksjologia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (<i>M. Florczak-Wątor</i>).....	61
Rozumowania prawnicze i schematy argumentacyjne w sądowym stosowaniu prawa (<i>M. Araszkiewicz</i>)	90
KOMENTARZ do argumentów i toposów prawniczych (<i>M. Araszkiewicz, M. Biskupski, A. Dębowska, M. Florczak-Wątor, F. Gołba, A. Grabowski, J. Holocher, D. Kowalska, J. Kret, M. Krzemiński, Z. Krzykalska, B. Krzyżewska, M. Latacz, R. Michalczak, M. Michalska, M. Pach, O. Pogorzelski, K. Ptak</i>).....	157
Wstęp (<i>A. Grabowski</i>)	159
1. <i>Ius est ars boni et aequi</i>	168
2. Zasada dobra wspólnego.....	183
3. Zasada demokratycznego państwa prawnego	196
4. Zasada ochrony zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa	224
5. Zasada ochrony praw słusznie nabytych.....	239
6. Zasada pewności prawa.....	249
7. <i>Lex non obligat nisi promulgata</i>	263
8. <i>Lex retro non agit</i>	274

9. <i>Ignorantia iuris nocet</i>	286
10. <i>Clara non sunt interpretanda</i>	301
11. Argument ze sprawiedliwości społecznej	316
12. Argument ze zmian społecznych	327
13. Nakaz wykładni prawa zgodnie z zasadami prawnymi	342
14. Argument z odwołania się do wartości pozaprawnych	363
15. Zasada słuszności	381
16. <i>Summum ius summa iniuria</i>	396
17. <i>Ex iniuria non oritur ius</i>	408
18. <i>Lex iniustissima non est lex</i>	417
19. Prawo nie powinno ustępować przed naruszeniem prawa	439
20. Założenie racjonalnego prawodawcy	453
21. Nakaz respektowania dyrektyw techniki prawodawczej w procesie interpretacji	467
22. Nakaz uwzględniania definicji legalnych	480
23. Nakaz określoności przepisów prawa	491
24. Argument z typu przepisów prawa	500
25. Zakazy wykładni synonimicznej i homonimicznej	510
26. <i>Lege non distinguente nec nostrum est distinguere</i>	527
27. Argument z języka powszechnego	534
28. Nakaz stosowania reguł syntaktycznych języka ogólnego (powszechnego)	547
29. Zakaz wykładni <i>per non est</i>	556
30. Argument <i>a rubrica</i>	564
31. Argument systemowy	576
32. Argument z unikania sprzeczności	588
33. Dyrektywa wykładni holistycznej	596
34. Argument z woli historycznego prawodawcy	612
35. Argument z <i>ratio legis</i>	623
36. Argument teleologiczny (celowościowy)	635
37. Wnioskowanie z celu na środki	650
38. Argument z natury rzeczy	661

39. <i>Impossibilium nulla obligatio</i>	675
40. Argument <i>ad absurdum</i>	688
41. Nakaz respektowania zasady derogacji wyraźnej	700
42. <i>Lex superior derogat legi inferiori</i>	707
43. <i>Lex specialis derogat legi generali</i>	719
44. <i>Lex posterior derogat legi priori</i>	726
45. <i>Lex posterior generalis non derogat legi priori speciali</i>	740
46. Zasada legalizmu	751
47. Zakaz wykładni prawotwórczej	765
48. Zakaz wykładni rozszerzającej/zwężającej	778
49. <i>Exceptiones non sunt extendendae</i>	787
50. Argument <i>a contrario</i>	796
51. Nakaz pierwszeństwa wykładni językowej	804
52. Argument <i>ab exemplo</i>	826
53. Argument z poglądu dominującego	840
54. Nakaz wykładni prawa w zgodzie z konstytucją	849
55. Domniemanie konstytucyjności ustawy	861
56. Argument ze spójności	878
57. Nakaz respektowania hierarchii źródeł prawa	895
58. Nakaz (zasada) interpretacji prawa zgodnie z prawem międzynarodowym	910
59. Nakaz prounijnej wykładni prawa krajowego	922
60. Argument prawnoporównawczy	934
61. Zasada podziału władzy	951
62. Zasada godności człowieka jako źródła wolności i praw	967
63. Zasada proporcjonalności	986
64. Zakaz naruszania istoty konstytucyjnych wolności i praw	1001
65. Zakaz nadmiernej ingerencji w sferę praw człowieka	1013
66. Argument <i>a fortiori</i>	1028
67. Zasada równości	1038
68. Argument z analogii	1052
69. <i>Ubi eadem legis ratio, ibi eadem legis dispositio</i>	1072

70. Zakaz wykładni prowadzącej do luk	1080
71. <i>Nullum crimen, nulla poena sine lege</i>	1094
72. <i>Cogitationis poenam nemo patitur</i>	1113
73. Domniemanie niewinności.....	1120
74. <i>In dubio pro reo</i>	1133
75. Domniemanie i ochrona dobrej wiary.....	1147
76. Sama możliwość wątpliwości nie powinna mieć rozstrzygającego znaczenia ...	1163
77. <i>Ei incumbit probatio qui dicit, non ei qui negat</i>	1178
78. Argument z faktów notoryjnych	1191
79. <i>Audiat et altera pars</i>	1199
80. <i>Nemo (est) iudex in causa sua</i>	1214
81. <i>Iura novit curia</i>	1234
82. Zasada powagi rzeczy osądzonej (<i>res iudicata</i>)	1247
83. <i>Ius publicum privatorum pactis mutari non potest</i>	1261
84. <i>Ne eat iudex ultra petita partium</i>	1270
85. Zakaz <i>reformationis in peius</i>	1283
86. <i>Pacta sunt servanda</i>	1293
87. <i>Rebus sic stantibus</i>	1308
88. Zakaz nadużycia prawa.....	1324
89. <i>Nulla iniuria est, quae in volentem fiat</i>	1342
90. <i>Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet</i>	1356
91. <i>Nullum tributum sine lege</i>	1364
 Dekalog dobrego argumentatora (<i>M. Atienza</i>)	 1373
Autorzy	1377
Contents	1381
Summary (<i>F. Gołba</i>).....	1385

Dekalog dobrego argumentatora*

Manuel Atienza

1. Najlepsza rada, jaką można dać komuś, kto pragnie dobrze argumentować w sferze prawnej albo w jakimkolwiek innym obszarze, brzmi: Dobrze się przygotuj! Picasso mawiał, że natchnienie istnieje, ale nadchodzi w trakcie pracy. Podobnie istnieje ludzka zdolność dialektyczna, argumentacyjna, jednak pojawia się ona wtedy, gdy jesteś przygotowany, znasz istotę sprawy. Dobra argumentacja prawnicza nie jest możliwa bez dobrej znajomości prawa, materiałów prawnych oraz teorii prawa, dostarczającej instrumentów odpowiednich do posługiwania się tymi materiałami.
2. Istnieją wspólne aspekty wszystkich typów argumentacji, lecz także cechy specyficzne dla każdego pola, każdego typu debaty. Przykładowo to, co jest właściwe na konferencji (wyczerpujące przedstawienie jakiejś tezy), nie jest właściwe dla kogoś, kto uczestniczy w panelu (okrągłym stole): dobra prezentacja tezy, której pragniemy bronić w debacie tego typu, nie powinna być „minireferatem konferencyjnym”. Nie jest wtedy ważne dokonanie kompletnej, wyczerpującej ekspozycji bronionej tezy, lecz raczej jej jasne, rozsądnie informacyjne przedstawienie, które będzie stymulowało dyskusję i w pewien sposób przygotowuje do tego, by w końcu przekonać audytorium.
3. Nie stanowi dobrej argumentacji wielokrotne powtarzanie tego samego ani wyrażanie za pomocą potoku zdań tego, co można powiedzieć kilkoma sło-

* Tytuł oryginalny tekstu: *Diez consejos para argumentar bien o Decálogo del buen argumentador*, opublikowany w *Doxa. Cuadernos de Filosofía del Derecho* 29/2006, 473–475. Z j. hiszpańskiego przełożył Andrzej Grabowski.

wami. Nadmierna rozpiętość wypowiedzi zwiększa możliwość popełnienia błędu i pociąga za sobą poważne ryzyko wywołania znudzenia u słuchacza.

4. Stawanie na głowie w dyskusji, w racjonalnej debacie – jak to kiedyś zaproponował Borges – dlatego, że ktoś inny ma rację, wydaje się przesadą. Ale nieszczerdzenie wysiłków, by dobrze zrozumieć to, co ktoś inny powiedział, jest postulatem moralnym (w szerokim znaczeniu tego terminu), który okazuje się również bardzo przydatny jako wymóg retoryczny lub dialektyczny: utrudnia obalenie naszych twierdzeń (np. w drodze zarzutu: „ja tego nie powiedziałem”) i zwiększa prawdopodobieństwo tego, że nasi rywale też będą gotowi, by nas dobrze zrozumieć.
5. Kiedy argumentujemy na rzecz pewnej tezy, niepoprawną i mylną strategią jest niezdolność do przyznania czegokolwiek swemu adwersarzowi. Strategia ta utrudnia lub uniemożliwia kontynuowanie dyskusji i ukazuje u tego, kto przyjmuje taką postawę, zawziętość – cechę charakteru, której prawie nikt nie ceni u innych ludzi. Dlatego nie jest to dobra droga do osiągnięcia celu perswazji.
6. Kiedy z kimś debatujemy, czasami możemy odnieść wrażenie, że argumenty strony przeciwnej są niczym mur, w który raz za razem uderzają nasze racje. Dlatego gdy już wypróbujemy solidność takiej obrony, najbardziej godne polecenia jest sprawdzenie, czy można zdobyć tę fortecę, próbując innej drogi. Ten manewr powinien zostać wykonany bez zmiany przedmiotu sporu. Innymi słowy: nie chodzi o to, by razić „zza węgła”, lecz o to, by strzelać z innej strony, zmieniając własną pozycję.
7. Argumentacja nie kłóci się z poczuciem humoru, lecz kłóci się z utratą taktu. W pewnych przypadkach nie należy żartować (np. o Holokauście czy ludobójstwie dokonywanym przez junty wojskowe...), a są dowcipy lepsze i gorsze. Najprostsza i najskuteczniejsza metoda ich odróżnienia polega na postawieniu się na miejscu tego, kto musi dany żart znieść.
8. Nie jest dobrze argumentować, często odwołując się do górnołotnych słów, modnych autorów itp. Liczy się to, co mówimy, i racje, które to wspierają: za jakość i moc tych racji odpowiedzialność ponosi wyłącznie podmiot argumentujący.

9. Wobec tendencji – być może naturalnej w niektórych kulturach – do owijania w bawełnę tego, o czym się mówi, nie ma innego wyjścia, jak nieustanne nagleganie, by podążać do sedna problemu, uważnie określając przedmiot sporu.
10. W każdym przypadku istnieje wiele sposobów złego argumentowania i być może więcej niż jeden sposób zrobienia tego dobrze. To (nieznaczące) odstępstwo od zasady mnogości błędów i jedyności prawdy wynika z tego, że kwestie stylu argumentacji są ważne. Tak jak to się zdarza w przypadku pisarzy, każda argumentująca osoba ma swój własny styl i to właśnie ona winna dążyć ze wszystkich sił do tego, by go najpierw odnaleźć, a potem udoskonalić.

Książka jest unikatem na skalę światową. Autorzy przedstawiają dokładny opis i analizę toposów (argumentów) stosowanych w dogmatyce prawa i orzecznictwie, wzbogacając je o historię tych toposów i interesujące przykłady ich zastosowania. Dodatkową zaletę stanowi wskazanie bogatej literatury krajowej i zagranicznej. Publikacja będzie nieocenioną pomocą nie tylko dla orzecznictwa i dogmatyki prawa, lecz także dla studentów tej dziedziny – również z tego względu, że napisano ją precyzyjnym językiem, z dbałością o jasność i zrozumiałość, nawet dla tych czytelników, którzy nie mają przygotowania teoretycznoprawnego.

Prof. Tomasz Gizbert-Studnicki

<https://akademicka.pl>

